

Editorial

Rok 2020 asi bude navždy spojen s pandemií, která vystavila zkoušce nejen společnost jako celek, ale také vědu. Je varující vidět, kolik špičkových odborníků včetně lékařů jiných specializací nyní cítilo potřebu vyjádřit se k problémům virologie či epidemiologie. Je nutno uznat, že někteří vědci pomohli lépe pochopit situaci nebo vyvíjeli potřebný tlak na váhající a tápající vládu. Další si ale užili ostudu, v horším případě přispěli k dezorientaci veřejnosti a nepřímo i k šíření nemoci. Je to velká výstraha, abychom i my v době rostoucí specializace velmi pečlivě přemýšleli o hranicích naší odborné kompetence, a to i tehdy, když mluvíme o vzdělávání.

Pokusím se s vámi nahlédnout na texty tohoto čísla, které vznikaly a do redakčního procesu vstoupily vesměs před začátkem koronavirové krize, očima současné situace.

Ladislav Kvasz prostřednictvím příkladu z matematiky naznačuje rodící se nové porozumění kognitivním změnám v historii vědních oborů. V pozadí je předpoklad, že nová teorie struktur vědeckého myšlení zároveň může být vodítkem pro vyučování příslušného oboru. Text dokládá, jak dobrá teorie – i z tak zdánlivě odlehle oblasti jako filozofie vědy – může být potenciálně velmi zajímavá pro praxi. A jak to souvisí s koronavirem? S uzavřením škol zesílilo volání po redukci kurikula na to nejpodstatnější. Filozofické analýzy, jaké provádí Kvasz, mohou pomoci určit, co je vlastně základem vyučovacích předmětů na jednotlivých úrovních školního vzdělávání. Je ovšem úkolem pro didaktiky nebo pedagogické psychology, aby výukové aplikace Kvaszova pojetí instrumentálního realismu rozpracovali a ověřili.

Koronavirová krize a související diskuse o vakcinaci připomněly krizi důvěry společnosti k vědeckým zjištěním. Další teoreticko-přehledový text Silvie Harvanové a spoluautorů čtu jako zprávu o jedné z cest, jíž se současná pedagogika snaží o zvýšení své exaktnosti. Jde o využití instrumentálních metod, zde konkrétně eye-trackingu spojeného s jiným aktuálním konceptem – profesním viděním učitelů. Text ovšem implicitně vychází z předpokladu výuky odehrávající se ve školní třídě. Dnes je aktuální uvažovat také o nárocích, které na učitelovu profesionalitu kladou výukové situace v on-line prostředí. A současně si lze položit otázku: jak rostoucí množství nahrávek dostupných (otevřených) vyučovacích hodin ovlivní způsob, kterým je zkoumána a hodnocena výuka?

Tím se dostáváme k prvním z empirických textů, jež propojuje v poslední době zejména v Brně vzkvétající výzkumy výukové komunikace se zásadním tématem

6 kurikulární reformy – klíčovými kompetencemi. Tereza Češková pomocí konverzační analýzy zkoumá situace řešení problémů v hodinách přírodovědy na prvním stupni. Využila při tom záznamy z let 2010/2011, tedy z doby, kdy byla kurikulární reforma ještě mladá. Bylo by zajímavé podívat se, zda se způsob práce s klíčovými kompetencemi za uplynulých deset let nějak proměnil.

Klára Šlapalová a Petr Hlad'o studují další téma, jež se v pandemii proměnilo a současně neztratilo nic ze své naléhavosti: absentérství a odpoutávání dospívajících žáků od školy. Na jednu stranu má distanční výuka potenciál pomoci určité nezanedbatelné části žáků, kteří měli při tradičním modelu prezenčního vzdělávání vysoké absence například kvůli nějaké formě školní fobie nebo jiné úzkostné poruše. Na druhou stranu jistě vznikají nová rizika odcizování školy a žáků, která teprve bude potřeba analyzovat. V každém případě je důležité, že byl zachycen aspoň v jednom regionu stav před současnou krizí, a ke zkoumání nové situace proto můžeme přistoupit lépe připraveni.

Totéž, co jsem napsal v předchozích větách, nepochybně platí o výzkumu strategií zvládání stresu vyučujícími v základních školách autorek Ireny Smetáčkové a Veroniky Pavlas Martanové. I když některé stresory učitelům nyní odpadly (třeba dozory na chodbách a v jídelnách), přibýly jistě další, které jsou spojené se zvládáním profesních nároků, častým konfliktem rolí rodiče školáka a učitele i celkově vypjatou situací ve společnosti. Také o profesním stresu jistě platí, že *mutatis mutandis* téma dnes spíše nabylo na významu.

Číslo uzavírá recenze na pozoruhodnou knihu mladého badatele o dalším ze zásadních problémů současného (nejen) českého školství, jímž je inkluze. Radek Vorlíček popisuje především postavení romských žáků v deseti českých a slovenských školách, ale současně osvětluje některé obecné principy soužití většiny s menšinami v podmínkách instituce školy. Otřesy společnosti, jaké teď prožíváme, jsou jednou ze situací, jež někdy vedou k (aspoň dočasnému) snížení nerovnosti mezi lidmi. Bude to platit i o pandemii koronaviru? Zatím se zdá, že vynucený přechod k distančnímu vzdělávání rozdíl mezi žáky i kvalitou práce jednotlivých škol spíše posílí.

Vážené čtenářky a čtenáři, jménem celé redakce vám přeju zajímavé čtení a hodně zdraví a sil do náročné doby.

Dominik Dvořák